

Vilniaus džiazas

Ričardas
Gavelis

RIČARDAS GAVELIS

Vilniaus
džiazas

VILNIUS, 2023

TURINYS

Pirma dalis

Meditacijos 7

Antra dalis

Bakneriada 155

Trečia dalis

Didžioji bendrija 279

PRIEDAS 1

Specialių terminų žodynėlis 437

PRIEDAS 2

Baknerizmo statytojo moralinis kodeksas 438

PRIEDAS 3

Apie tarakonus ir kitus liaudies priešus 439

PRIEDAS 4

Valdymo sistema kaip psichinis ligonis 443

Pirma dalis

Meditācijas

I

Pradžioje buvo žodis:

– Sunkus yra mūsų gyvenimas, – atsidūsėjęs vienomis lūpomis pratarė kiaušingalvis Izaokas Beilis.

Tomas Kelertas buvo ne čia, jis tvyrojo pirmapradžiame chaos, bet iš mieguistų tolių pamaži atplaukė vaizdas: slogus fakulteto kiemas, apgobtas sunkių pastatų, trūkiai alsuojantis. Įsismilko negeri kvapai: prakaito, tarsi rytiniame troleibuse, suolų lako ir plazdančios palubėje visuotinės baimės. Tomas Kelertas pamažu užgimė iš šlykščių Vilniaus įsčių, iš varganų savo minčių kloakos. Šitas miestas yra varnas, jis kaukši snapu, norėdamas išleisti tavo smegenis. Visų smegenis. Kiemo kampe, apmūsijusiuose chemikų languose, šmėkštelėjo vaiduoklis – ūsuotas tėvo veidas. Sutavaravo dulkėtuose stikluose ir dingo tarsi pikto vėjo nupūstas. Tave lanko numirėliai, Tomai. Tave persekioja tavo tėvas vampyras. Gyvenimas tikrai yra siaubingas. Suvis nevertėjo užgimti: iš pat pradžių. Šitas niūkus pasaulis pagimdė tave, o tu jį pagimdei: prėską ir drungną, išspjautiną iš dieviškos burnos. Šitas miestas yra varnas. Šitas miestas kėsinasi tave užsloginti.

Dar vienas slogintojas, Papa Dokas, goglinėjo po pakylą prie lentos ir trūkiai aiškino apie judesio kiekio momentą ir genealoginius koeficientus. Scholastinis seniai mirusios fizikos kliedesys, nūdienės fizikos viduramžiai. Ir žemaitiškas tų viduramžių kunigaikštis, klaikesnis net už tikrąjį Papa Doką – Haičio Duvalier. Jis irgi tarnauja miestui slogučiu, niokoja jūsų smegenis. Kiek-

vienas ginasi kaip išmano. Izia svajingai sapnavo atmerktomis akimis. Valdas, iš kruopštumo prikandęs liežuvį, dailia raščiu vedžiojo paskutiniąją titulinio konspektų lapo eilutę:

- o. Bendras kursas.
1. Filosofija ir atomizmas.
2. Fizika ir papadokizmas.
3. Medžiaga.
4. Materija.
5. Oras.
6. Erdvė.
7. Atomas. A. D. MCMLXXI
8. Momentas.
9. Primityvi begalybė.
- X. Materialistinė begalybė.
- XI. Ginekologiniai koeficientai.
- XII. Išvados.
- XIII. Klaidų atsiprašymas.

Be šios giliamintiškos įžangos, Valdo sąsiuvinyje tebuvo galybė šratinuku pieštų beprasmiškų figūrėlių. Kiekvienas ginasi kaip išmano. Kiekvienas – kol dar turi sveikas smegenis – junta grėsmę miestą varno slogučio papadoko leteną. Kokia yra to prasmė? Kam reikia kalti žmonėms į galvas klaikų scholastinį klijedę? Atsakymas tėra vienas: tai gerai apgalvota sistema. Tai pradinė žmogaus nužmoginimo pakopa. Matai, kad tave hipnotizuoja nesąmonėmis, bet privalai sėdėti čia kaip prikaltas. Antraip tau atims stipendiją, bars, uis, niokos. Tai pirminė stadija: iš tavęs atima laisvę ir užslopina valią priešintis. Taip, Tomai, tavo tariaimoji nepriklausomybė tėra pasipūtėliškas pramanas. Esi toks pat bejėgis bezdukas, kaip ir kiti. Sėdi čia ir nejučia klausai. O jei ir neklausai – bergždžių žodžių nuodai vis vien veikia tavo pašamonę. Didžiausios ministerijos laužo galvas, kaip išpreparuoti tavo

pašamonę. Šita valdžia yra pašamonės sloginimo valdžia. Taip ir mokysies šito marazmo, TS-kapo* bei politinės elektros energijos ekonomijos. Bebas viską apskaičiuoja tiksliai, su neblėstančia debiliško gudrumo šypsena. Aštrus Izios alkūnkaulis bakstelėjo Tomui į šoną, prieš akis išniro sąsiuvinio lapas: *What immortal hand or eye dare frame thy fearful symmetry?* Už jūdviejų nugarų pasigirdo nervingas bruzdesys ir popierių šiurenimas. Izia mąsliai palingavo galva, išsproginęs pamėkliškai kvatojančias akis. Tomas susikaukęs išvedžiojo: *All these questions are purely academic.* Popieriai už nugarų sušiureno dar nervingiau. Nejaugi perrašinės paraidžiui? Jis juk nemoka angliškai. Izia iš visų jėgų šnairavo į užnugarinį Kučinską, jėzau, šitaip jis išsinarins akis! Ir nieko naujo nepamats: gailiaveidžio Kučinsko elektriniai vyzdžiai nebe pirma diena fotografavo jų paskaitinę korespondenciją. Jiedu rašydavo vienas kitam laiškus, o kartais pakaitom, po vieną frazę, kurdavo idiotiškas pjeses. Visus tuos sielos nemarūnus susigaužė juodoji Kučinsko ranka. Tomo Kelerto nugara perbėgo šurpulys. Jis viską susiglemžė ir pasisavino, nieko nepaliko! Juodaveidis Kučinskas, vienas Vilniaus demonų – iš tų smulkiųjų, kurie darko žmogaus esybę po truputį, mažomis niekšybėmis. Kokia yra jo vieta Vilniaus demonų hierarchijoje? Izia giliamintiškai palingavo galva ir savo kraupia rašysena pabraižė: *A cloud began to cover the sun slowly wholly slowly.* Tomą galutinai perėmė baimė: nevalia nieko rašyti, netgi visiškų nesąmonių. Vilnius gali viską panaudoti piktam. Galima tiktai mąstyti – visiškai slapčia, niekam neišsiduodant.

Izia, nutėškęs baisią fizionomiją, persisuko į Kučinską. Tasai pūzuzras itin dorai ir bičiuliškai nusišypsojo, alkūne dengdamas sušnypinėtus žodžius. Nususęs miesto varno demoniūkštis, visad gudragalviškai šypsoji, o jo akys meluoja, ką bešnekėtų. Viena galimų Vilniaus deformacijų: įdomu, kiek jam sumoka už tuos žodžius ir kuo moka? Papa Dokas staiga trankiai užvožė milžiniškus

* Specialūs terminai aiškinami žodynėlyje, knygos gale: žr. *Priedas 1.*

konspektus ir oriai nužingsniavo prie durų. Viena didžiųjų jo manijų: viską daro sekundės tikslumu. Jis net kuoja pagal laikrodį. Žmonija sušurmuliavo, sušuršiuo sūsiuviniais, sutrakbrakšėjo šratinukais – lažas trumpam baigėsi, visų laukė penkiolika minučių santykinės laisvės.

– Reikia susirašinėti runom arba hieroglifais, – burbtelėjo Izia. – Įsivaizduoji, kiek berniukas vargtų, kol viską perpaišytų? Beje, man širdį glosto toks institucijų dėmesys. Pasijuntu itin vertingas.

Kaip primityviai (turbūt matematiškai) jis viską supranta. Izia neįjunta demonų struktūros, nepatiria vilnietišku slogučių. Išsidrėbusio gretimoje kėdėje Rimo Borutos veidas švytėjo palaiminga šypsena – pailgas mėnulis, apsigaubęs ugninių plaukų dignim.

– Klausykite, – gerai išlavintu balsu sugriaudėjo jis, – šitas debilas seniai turėjo kiaurai perskaičiuot visus pasaulio atomų koeficientus. Gal dabar varo antrą ratą? Ką apie tai mano ponai siurrealistai?

– Siurrealistikai, – išdidžiai pataisė Izia. – Siurrealistai – tai tokie menininkai.

– Niponial.

– Realistikai – tai tie, kurie kaip visi, – nesiteikdamas pasisukti Borutos pusėn, perdėm maloniu balsu paaiškino Tomas. – O siurrealistikai – tai tie, kurie *contra torrentem*.

– Tie, kurie *non serviunt*, – dar maloniau paaiškino Izia.

– Abarabum tarapapum, – dosniai išsiviepė Boruta. – Lord, verčiau einam padarom po bedede. Aš vaišinu. Už dievą ir tėvą.

Tomas papurtė galvą ir liūdnam nudūlino auditorijos apačia. Iš paskos šlubčiojančia marionetės eigastim kinknoja Izia: Izaokas Beilis, žydų žydas liesu dangaus mana mitusiojo veidu, milžiniškom magnetizuojančiom akim.

Jis be reikalo paminėjo dievą ir tėvą. Ūsuotas veidas vangiai išniro iš nebūties, sunkiai susiūbavo, kliudydamas praeinančius, jį tempė žemyn minčių ir kalčių sunkis, jo šypsena buvo blyški ir

vargana. Jis buvo nekaltas. Tėvas nekaltas: jo smegenys buvo jėga prikimštos dvasinio kičo, filosofinio kičo, jąsias supo kičo pasaulis. Sudarkytas surogatų pasaulis. Sunku net įsivaizduoti stalininę Maskvą, o tėvas kaip tik ten sėmėsi didžiojo išmanymo, kaip tik ten buvo tveriamos jo skaudančios raudančios smegenys: pilkoji masė, prikimšta nuodingų kičo genų. Stalino Rusijoje kičas nebuvo vien pseudomeno objektas. Pats gyvenimas buvo gyvenimo kičas. Mąstymas buvo mąstymo kičas. Nors kodėl buvo? Lygiai taip pat yra ir dabar. Tačiau tu suvoki tave supantį kičą, o tėvas manė, kad visa tai tikra: tikras gyvenimas, tikras mąstymas, tikros smegenys. Tėvo vaiduoklis skubiai sulingavo galva – sutikdamas, pritardamas, įsiteikdamas. Tomui jo išties pagailo, tačiau tuoj pat jį apniko šiurpūs įtarimai. Nevalia jo gailėtis, nevalia jį pateisinti, jis tik apsimeta. Atsirado čia tyčia, norėdamas išmelsti atleidimą, bet jeigu atleisi vampyru, jis suleis tau į gerklę iltis ir tave patį pavers vampyru. Sergėkis, Tomai, jis irgi nori tave pakeisti, sudarkyti tavo esybę. Tokia jau yra vampyrų psichologija. Sergėkis jo, sunaikink jį! Tomas Kelertas pikta sunaikino viziją ir išėjo į koridorių, kur jau stirksojo Valdas: džiugiai kramtė cigaretės filtrą ir pašaipūniškai pūtė skruostus.

– Kas eina į ABC? – paklausė ir nelaukdamas atsakymo nutrepse tarp bruzdančių koridoriaus gyventojų, vikriai dėliodamas išorėn pasuktas pėdas.

– Tai eisim į tą filmą? TSD privalo parašyti komentarą, – įsiteikiančiai pasiteiravo išniręs iš minios aptukėlis Senio veidas.

Izia paniekinamai perkreipė lūpas ir atsainiai išspjovė:

– Avinžudys neturi teisės kištis į šventus TSD reikalus.

Kankinimų užgimimas. Jis turi išpirkti visas mūsų nesėkmes, blogas nuotaikas ir sutrikusį virškinimą. Centnerinis Jėzus Senis Kristus. Pažvelgęs į jo strazdanotą blynveidį, pabalusias iš nuoskaudos atlėpėles ausis, susigraudintų profesionalus budelis. Tik ne mes: liežuvis pats randa pašaipius žodžius, mėgaujasi galimybe pa-

kankinti. Jėzus Senis Dainius mėšlungiškai gurktelėjo seiles ir sumurmėjo, žvelgdamas į Tomą pagalbos maldaujančiomis akimis:

– Nusibodo... nejuokinga... priskreto čia...

– Izia teismus, – žudančiai šaltai atkirto Tomas. – Žmogus, užsimaukšlinęs nekalto karakulinio avinėlio krauju apšlakstytą kepurę, yra triskart prakeiktas. TSD nebus sutepta teisiojo avinėlio krauju. Amen.

Dainius – pats it nekaltai žudomas avinėlis – beviltiškai nusuko akis į šalį ir susijaudinęs su baisia jėga patrynė delnus vieną į kitą – rodė, nuo jų nusismauks oda. Senį kamuoja siaubūniški jausmai, jį smaigia pyktis, dabar jis mūsų nekenčia. O mes jį vaikiškai sadištiškai kankinam. Kuo jis mums nusikalto? Ar nusikalto tik jo tėvas? Kaip pažinojusieji mano tėvą vertina mane, jei įtaria, kad aš tikras jo sūnus? Senis tikrai yra savo tėvo sūnus, todėl nešioja tėvo karakulinę kepuraitę, todėl mes iš jo šaipomės, todėl...

– Senis, sakyčiau, regimai pastorėjo, – džiugiai pranešė iš po žemių išdygęs Valdas. – Tikriausiai sulaužė įžadus ir valgo po šeštos vakaro.

Strazdanotas Dainiaus blynveidis susiraukšlėjo, išraudo, sunkiasvorės kojos lygum pačios vienos pajudėjo, nešdamos šalin iš pašaipų vietos. Senis buvo minkštas, driblus ir bejėgis, jį magėte magėjo žnaibyti, kočioti, raikyti ilgu peiliu. Kodėl mes tokie šlykštinės? Nejaugi Vilnius jau suskubo mus deformuoti?

– Be reikalo, – tyliai pratarė Tomas. – Jis tuoj apsiverks. Žmogus vis dėlto.

– Ministrų ministro sūnus, – niūriai pataisė Izia.

– Dėl to jis nekaltas.

Ar aš kaltas, kad mano tėvas buvo mano tėvas vampyras? Ar kas nors kaltas dėl to, kad jo tėvas buvo budelis, antikristas ar dar kas?

Smulkutė perdėm nervinga rektoriaus figūrėlė išdidžiai yrėsi per minią linkum jų. Trijulė skubiai suslėpė už nugaros cigaretes ir sulinksėjo apsimestos pagarbos sklidiniais veidais. Rektorius iš-

siblaškęs užmetė akį į bičiulius, ūmai stabtelėjo ir apdalino juos mažyčiu karštu delnu.

– Gėdos mums nepadarėt, Kelertai, – iš apačios ataidėjo kimus prarūkytas balsas. – Gal kitąmet gausit pirmąją. Susikaupkit ir nurunkit visus tuos maskviečius. Lietuvos mokslas iš jūsų daug tikisi.

– Kaip Dievas duos.

– Na, antgamtinių jėgų čia nepainiokit, verskitės savom... Šaukuolis, tik taip ir toliau!

Tomas pašnairavo į tolstančią juodašvarkę nugarą, užtraukė tebesmilkstančią delne cigaretę. Izia šaltu žvilgsniu varstė bent kiek virpančius draugo pirštus. Izia dėlnežiniakodėl širsta, nors aš čia tikrai nekaltas. Jam pikta, kad nusiuntė ne jį, nors jis akivaizdžiai geresnis fizikas. Bet juk ne aš, ne aš einu prieš žydus ir žydiją, ne aš sukūriau slaptus aplinkraščius, ne aš paskleidžiau salsvai šleikštų emigracinio įtarumo kvapą. Chasidas Izia jaučia, kaip viršum jo tvenkiasi debesys, šimtmečių ujimo užgrūdinta, bet ir įjaudrinta žydiška širdis įspėja, kad neras čia vietos, kad čionais atims derančią jam vietą, kaip šįsyk nenorom atėmiau aš – argi ką įtikinsi, kad man nereikalinga, kad man bjauri toji premija, visi tie konkursai ir apskritai visa fizika. Tomas Kelertas pajuto, kaip karšta gauruota ranka vėl suspaudė jam gerklę, užgniauzdama kvapą. Kodėl jie visi stengiasi paversti mane nemanim? Tai slaptas sąmokslas, didžiausia mano gyvenimo nelaimė. Rektorius nori mane įtikinti, kad privalau skinti prizus studentiškų mokslo darbų konkursuose. Izia lediniu žvilgsniu nori man įteigti, kad privalau didžiutis tais prizais ir vogčia svajoti apie didingą fiziko ateitį. Baisu netgi ne tai, kad jie nemato ir nenori matyti tikrojo manęs, baisu yra tai, kad jie baudžiasi mane pamainyti, paversti nemanim. Niekas nemato tikrojo manęs, net Izia.

O ką jie gali matyti, jei tikrojo manęs galbūt išvis nėra? Vilnius užburia žmones, kad jie prarastų savastį, virstų pelėmis, varnomis, drambliais, žuvimis, kiaulėmis, sliekais...